

широко право да законодателствува, да управлява, да раздава правосъдие, да бжде представител на държавата си извън нея.

а. Владѣтелътъ като законодатель. — Първоначално законодателството на владѣтеля се е проявявало въ уреждане на разни частни препирни, въ каквито случаи върховната властъ е прилагала действащитѣ обичайни норми, обаче ставало и тогава нужда да се видоизмѣни нѣкоя действаща наредба или да се създаде друга нова. Такова законодателство се проявява между друго въ хрисовулитѣ и въ договоритѣ.

Законодателството на Крума, за което ни съобщава византийскиятъ лексикографъ Свидя въ своя познатъ „Лексиконъ“, било повече или по-малко една кодификация на действащи вече съгласно съ народнитѣ възгледи норми за наказания на: 1. лъжливитѣ доносители; 2. крадцитѣ; 3. укривателитѣ на престѣпници; 4. пиянството и 5. просячесвото. Законътъ съ тѣзи наредби Крумъ обнародвалъ предъ единъ народенъ съборъ.

Следъ покрѣстването на Преславския дворъ, първиятъ български християнски владѣтел Борисъ-Михаилъ поискалъ писани закони отъ Византия, а после и отъ Римъ. Както се знае, папа Николай I въ 106 отговори на допитванията на Бориса му далъ известни упѣтвания по разни вѣрски, обществени, управителни, частно-правни, публично-правни и военни въпроси. Той му изпратилъ съ своитѣ посланници Павла и Формоза и писани закони, вѣроятно Алариковия Требникъ — *Breviarum Alaricianum* — обаче следъ завръщането си въ Римъ, поради недоразумения между дветѣ страни, по нареждане на папата, Павелъ и Формоза не оставили въ България тѣзи писани закони и свещенни правила, защото той се боялъ „да не би случайно нѣкой да ги използува или пъкъ да ги оскверни съ нѣкоя лъжливостъ.“

Следъ това Борисъ иска и получава отъ Византия известни закони, на които нито броя, нито съдържанието е положително известно. Скоро, обаче, следъ покрѣстването и за щастие на българитѣ редомъ съ славянското писмо, сътворено отъ славянскитѣ братя Кирила и Методия, родомъ отъ Солунъ, тѣ сжщитѣ и тѣхнитѣ ученици, редомъ съ богослужебни книги, приготвятъ най-важната черковно-правна сбирка за онова време — Номоканонътъ на Иоанна Схоластика, така нареченъ Номоканонъ съ 50 титули. Въ него е имало и канони (черковни правила) и граждански наредби (закони) на византийски императори.

Освенъ тази „прѣложена на български“ каноническо-черковна сбирка, наречена отъ Методия Законоуправило, а по-късно добила название Кърмчая книга, въ България се появява най-вѣроятно още въ времето на Бориса една национална правна сбирка, наречена „Законъ Соудный людѣмъ.“ Този законъ, както изгледва по всичко, е билъ дѣло на нѣкого отъ ученицитѣ на Кирила и Методия, ако не и на самия Методия, съдържалъ е предимно наказателни наредби и всичко това било заето главно отъ Еклогата на Льва Исавриеца и Константина Копронима. Българскиятъ съставител на ЗСЛ е „побългарилъ“ заетитѣ наредби и въ нѣкои случаи се е отдалечилъ отъ Еклогата, когато тя му се е представлявала като несъгласна съ българското правосъзнание. ЗСЛ не е възприелъ многото и често предписвани членовредителни наказания (мютиляции) на византийския първоизточникъ и гдето ги приема по изключение, като софронистични наказания, той ги смегчава. ЗСЛ предвижда наказания противъ богохулство, лъжливъ доносъ, убийство, палежъ, кражба, като обръща особено внимание на кражбата на домашенъ добитѣкъ; предписва строги наказания противъ нарушителитѣ на половата чистота, изтъква реда на едно правилно сждопроизводство, какви и колко свидетели да се изпитватъ при разни тѣжби; допуска женитѣ да свидетелствуватъ, сжщо и парика; предписва робѣтъ на българска земя